

УДК 330.13.336

Угрімова І.В., ст.викладач ХП, Мочаліна З.М., к.е.н., доцент ХНАМГ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В КРИЗОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Криза, санація, види санації, методичні підходи, суб'єкти господарювання, фінансовий стан, проблемні питання.

У статті вивчені питання сутності фінансового оздоровлення підприємств і проблем їх функціонування в умовах економічної кризи.

Кризис, санация, виды санации, методологические подходы, субъекты хозяйствования, финансовое состояние, проблемные вопросы.

В статье изучены вопросы сущности финансового оздоровления предприятий и проблем их функционирования в условиях экономического кризиса.

Crisis, sanitation, sanitation kinds, methodological approaches, subjects of managing, financial condition, problem a question.

In article are studied the questions of essence of financial improvement of the enterprises and problems of their functioning in the conditions of an economic crisis.

Постановка проблеми. Світова фінансова криза негативно відобразилась на розвитку України, значно знизилась обсяги ВВП (у 2008 році більше 18%, а промислове виробництво зменшилось на 3,1%), зросло число збиткових підприємств (до 41,3%).

Спроба проведення владою антикризових заходів в основному пов'язана з намаганням оздоровлення фінансової системи (банків), тоді як реальний сектор практично залишається поза увагою, терпить значні збитки внаслідок зниження обсягів виробництва, що в свою чергу позначається на наповнюваності бюджету країни та її рейтингу в міжнародній економіці. Слід сказати, що більше 40% надходжень в бюджет забезпечували суб'єкти господарювання, які працювали на експорт (переважно металургійні й хімічні). Значне скорочення експорту не збалансовує внутрішнього попиту, що складає лише 30% ВВП.

Негативні зміни у державних фінансах мали місце після вступу до СОТ. Імпорт почав помітно переважати експорт. З'явився економічний і бюджетний дисбаланс, зовнішній борг України склав 55% від ВВП.

Необачна фінансово-економічна політика, зростання зовнішнього боргу та політична нестабільність створюють загрозу банкрутства держави, рецесія сягає критичного рівня, зростає інфляція, починається масове безробіття, тінізується економіка, зростає відтік капіталів і знижується інвестиційний рейтинг країни.

Зрозуміло, що неодмінною умовою оздоровлення вітчизняної фінансової системи є фінансове оздоровлення суб'єктів господарської діяльності. За умови проведення санації чи реструктуризації вони можуть розрахуватися з боргами і продовжити діяльність. Однак через недосконале законодавство, відсутність належного теоретико-методичного забезпечення санації, дефіцит кваліфікованого фінансового управління, брак державної фінансової підтримки виробничих структур та з інших суб'єктивних і об'єктивних причин, багато з потенційно життєздатних підприємств, у тому числі тих, що належать до пріоритетних галузей народного господарства України, стають потенційними банкрутами.

Постановка завдань. За цих умов авторами було поставлено завдання дослідити проблемні теоретичні питання та питання фінансового оздоровлення підприємств та означити шляхи їх подолання в поточних умовах.

Виклад основного матеріалу. Як в вітчизняних так і зарубіжних наукових джерелах одним з шляхів подолання банкрутства є санація. Слід підкреслити, що існує множина підходів до визначення цього поняття.

Так, В.Є. Ланкін ототожнює санацію з реорганізаційною процедурою, сутність якої складається у наданні підприємству-боржнику фінансової допомоги у розмірі, достатньому для погашення зобов'язань і обов'язкових платежів та відновлення платоспроможності боржника [1].

Л.М. Гаєвська стверджує, що «санація є системою заходів для уникнення проголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації [2].

В. Г. Андрійчук розглядає санацію як систему заходів, здійснюваних під час провадження справи про банкрутство, що спрямовані на запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації [3].

І. А. Бланк із санацією ототожнює лише заходи щодо фінансового оздоровлення підприємства, які реалізуються з допомогою сторонніх юридичних чи фізичних осіб і спрямовані на попередження оголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації [4].

У законі “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” [5], санація розглядається як система заходів, передбачених процедурою провадження справи про банкрутство з метою запобігання ліквідації боржника і спрямованих на оздоровлення його фінансового стану, а також на задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації боргів та капіталу і (або) зміною організаційної та виробничої структури боржника.

Узагальнюючи наукові та законодавчі підходи до поняття «санація», найбільш доцільну і повну оцінку санації на нашу думку, надано колективом авторів на чолі з А. М. Поддєрьогіним [5], які визначають санацію як комплекс фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді або санація — це сукупність усіх можливих заходів, які здатні привести підприємство до стабілізації його фінансового стану (фінансового оздоровлення). Таке визначення поняття «санація» поєднує дію як зовнішніх, так і внутрішніх факторів і відводить визначальне місце безпосередньо менеджменту підприємства, бо за дії негативних факторів зовнішнього середовища (в т.ч. і нерациональних дій державного керівництва), суттєвими для фінансового оздоровлення будуть його дії.

Можна стверджувати, що «санація» є ширшим поняттям, ніж «реструктуризація», яку доцільно розпочинати на ранніх стадіях кризи з метою подолання причин стратегічної кризи та кризи прибутковості, бо включає в себе як реструктуризацію (заходи щодо відновлення прибутковості та

конкурентоспроможності), так і заходи фінансового характеру щодо відновлення ліквідності та платоспроможності.

Згідно з класичною моделлю санації процес фінансового оздоровлення підприємства починається з виявлення фінансової кризи та проведення її причинно-наслідкового аналізу, що є необхідною передумовою правильної й своєчасної реакції на неї.

Кризовий стан підприємства оцінюють за джерелами виникнення; видом кризи та стадією її розвитку. Ідентифікація цих ознак дає змогу правильно діагностувати фінансову неспроможність підприємства, чітко сформулювати вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, проаналізувати сильні та слабкі сторони підприємства. Якісно проведена діагностика фінансово-економічного стану підприємства дозволить зробити висновок щодо фінансової спроможності підприємства та дібрати найбільш ефективні і раціональні санаційні заходи.

Аналіз фінансового стану та результатів виробничо-господарської діяльності дає найповніше уявлення про ситуацію на підприємстві, але для подолання хоча б частини дестабілізуючих факторів, економічний аналіз підприємств та організацій доцільно підняти на якісно новий рівень.

Стратегічні і тактичні питання санації вирішуються на основі розробки санаційної концепції (плану), проведення санаційного аудиту та менеджменту санації задля ефективного використання фінансового механізму з метою запобігання банкрутству та фінансового оздоровлення підприємства.

Санацію (як метод антикризового управління) можна розглядати як зовнішню і внутрішню. Оцінка їх надана в таблиці 1.

Залишаються предметом дискусій вітчизняних і зарубіжних вчених питання щодо методів прогнозування банкрутства суб'єктів господарювання, класифікації фінансових джерел санації та послідовності їх мобілізації; змісту контролінгу санації, порядку проведення санаційного аудиту; форм та розмірів державної фінансової підтримки підприємств; санаційних пріоритетів; швидкості фінансового оздоровлення; приватизаційних аспектів санації підприємств тощо.

Таблиця 1 – Види санації

| Вид санації | Сутність | Застосування |
|-------------------|--|--|
| Зовнішня санація | система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді | при виникненні загрози банкрутства, задля відновлення ліквідності та платоспроможності, прибутковості і конкурентоспроможності |
| Внутрішня санація | сукупність усіх можливих заходів, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення за рахунок власних джерел | при виникненні загрози банкрутства |

Висновки. Вирішення щодо застосування видів санації та проведення її в потрібному для підприємства напрямку, потребує жорсткого регламентування законодавства, щоб ця процедура не призвела до його банкрутства (ліквідації), а забезпечила позитивні результати відновлення його платоспроможності.

Проблеми значних боргів приводять до того, що проведення санації кредитори здебільшого зривають і фінансове оздоровлення стає неможливим. Цей фактор опосередковано впливає і на незацікавленість іноземних інвесторів вітчизняними промисловими підприємствами, значна частина яких перебуває у стані хронічного банкрутства і потребує серйозних інвестицій.

Вагомим фактором оздоровлення економіки та поліпшення фінансового стану суб'єктів господарювання можуть бути процеси злиття, поглинання, зрощування банківського і промислового капіталу і ін., що потребує відокремлення приватизованих і приватних підприємств від державного бюджету, бо утриманські настрої приватизованих суб'єктів господарювання не сприяють розвитку конкурентного середовища, розповсюджуючи штучну

беззбитковість, укривання доходів. Зміцненню фінансової дисципліни сприятиме і спрощення процедури оборення майна (чи частини пакета акцій) суб'єктів господарювання у погашення їх боргових зобов'язань та прискорить процес санації збиткових і неплатоспроможних підприємств.

Пильної уваги менеджменту потребують машинобудівельні підприємства, які за умов, що склалися, можуть втратити частину традиційного ринку машинобудівної продукції, що при сучасній системі управління економікою в перспективі може привести до неможливості розвитку в Україні таких галузей як складне машинобудування, приладобудування і т. д.

Термінове вирішення ряду проблем щодо мотиваційних стимулів підприємств в процесі інвестування, зміни фінансової політики у відношенні державного сектора і державного капіталу, розміщеного поза держсектором у змішаних корпоративних підприємствах, що відповідатиме здатності приватного капіталу ефективно використовувати активи і проводити фінансове оздоровлення підприємства; диференційований підхід до реорганізації підприємств відповідно їх значимості в загальнодержавній виробничій структурі, допущення можливості деприватизації і націоналізації, якщо приватним капіталом допускається деградація життєво необхідного для держави підприємства, врахування необхідності модернізаційної спрямованості сучасного інвестиційного процесу [7], що сприятиме зростанню долі машин і обладнання у обсязі капіталовкладень, дасть змогу оздоровити і укріпити як фінансовий стан підприємств, так і економіку країни.

Список літератури:

1. Менеджмент организации. Под общей ред. В.Е. Ланкина. Таганрог: ТРТУ, 2006.
2. Економіка та організація діяльності фірми. Гаєвська Л.М. / Ірпінь: Академія ДПС України, 2000.
3. Андрійчук В. Г. Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
4. Бланк Й. А. Основи фінансового менеджмента. — К.: Ника-Центр, 1999. — с.310.—Т.2.
5. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" №784-XIV від 30 червня 1999 року // www.rada.kiev.ua.
6. А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Буряк, Г. Г. Нам, А. М. Павліковський, О. В. Павловська, В. З. Потій, А.П. Куліш, О.О. Терещенко, Н.П. Шульга, С.А. Булгакова Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2000. - 460 с.
7. Решитило В.П. Концептуальні підходи до оздоровлення фінансового стану підприємств реального сектору економіки. Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. №2 (16), 2009.- с.237-241.